
National Recommendation

Recomandări privind politica națională de combateră a antigipsismului în România

Amare Rromentza

2025

JEKHIPE
RECLAIMING OUR PAST, REBUILDING OUR FUTURE.
NEW APPROACHES TO FIGHTING ANTIGYPSISM

Proiectul JEKHIPE

Recuperarea trecutului nostru, reconstruirea viitorului nostru: noi abordări în combaterea antigipsismului / rasismului împotriva romilor (JEKHIPE) este un proiect finanțat de CERV care vizează îmbunătățirea vieții romilor prin combaterea antigipsismului sistemic și instituțional, promovarea justiției tranziționale, încurajarea acumulării de cunoștințe și a conștientizării și consolidarea identității și participării romilor.

Este o continuare a unui proiect anterior al CERV numit „CHACHIPEN”, intitulat oficial „Pregătirea terenului pentru un proces de adevăr și reconciliere pentru a combate antigipsismul în Europa. Memorie, recunoaștere, justiție și consolidarea încrederii”. Finalizat în 2023, CHACHIPEN a introdus o abordare inovatoare bazată pe justiția tranzițională pentru a sensibiliza opinia publică cu privire la in justiția sistemică și antigipsismul continuu în elaborarea politicilor, promovând, în același timp, o strategie cuprinzătoare de adevăr și reconciliere.

JEKHIPE se concentrează pe multiple niveluri de elaborare a politicilor, inclusiv cercetare, monitorizare, advocacy, crearea de rețele, construirea de alianțe, sensibilizare, consolidarea capacităților și împuternicire. Acesta vizează colaborarea cu instituțiile naționale și europene, mediul academic, politicienii, mecanismele de justiție, autoritățile statale, societatea civilă și comunitățile rome în sine pentru a contesta status quo-ul în abordarea problemelor romilor, în special antigipsismul, și pentru a propune mecanisme de creștere a responsabilității guvernelor naționale.

Finanțat de Uniunea Europeană. Opiniile și punctele de vedere exprimate sunt însă ale autorului (autorilor) și nu reflectă neapărat opiniile Uniunii Europene sau ale Comisiei Europene. Nici Uniunea Europeană, nici autoritatea care acordă finanțarea nu pot fi considerate responsabile pentru acestea.

Funded by
the European Union

Rezumat

În România, în ultimii ani, rasismul anti-romi/antigipsismul a crescut și s-a diversificat, după cum arată Raportul național de cercetare „Antigipsismul în România: lecții (ne)învățate” (17 noiembrie 2022), cel mai recent raport privind rasismul anti-romi din România, subliniind că „Cele mai flagrante manifestări de antigipsism din România includ segregarea școlară, violența poliției, inegalitatea în administrarea justiției, discursul instigator la ură, lipsa justiției de mediu, excluderea din producția de cunoștințe și absența instituțiilor culturale rome. Rromii sunt persoanele cele mai puțin de încredere din România, potrivit unui sondaj realizat de Institutul Român pentru Evaluare și Strategie (IRES) în iulie 2020, 70% dintre respondenți afirmând că nu au încredere în rromi. Șapte dintre cele opt caracteristici pe care respondenții le-au folosit pentru a descrie rromii erau negative și doar una era neutră (Europa Libera, 2020). Aceste rezultate sunt în concordanță cu alte sondaje care evaluează încrederea în rromi, indicând faptul că neîncrederea în rromi este larg răspândită.” (Rostas și Nodis 2022: 9-10).

Scopul acestui document de recomandări de politici este de a desfășura un proces de lobby, advocacy și presiune asupra autorităților statului pentru a recunoaște și a asuma problema rasismului anti-romi/antigipsismului și pentru a realiza și înțelege conceptul de justiție tranzițională ca mijloc de prevenire și combatere a rasismului anti-romi/antigipsismului, de a repara și compensa, cel puțin parțial, discriminarea rasială cronică/istorică și actuală și de a construi reconcilierea între rromi și societatea majoritară și de a crea un spațiu public intercultural.

Pentru a atinge acest obiectiv, asociația noastră a realizat o cercetare calitativă prin aplicarea unui sondaj cu ajutorul unui chestionar cu 12 întrebări trimis, individual și colectiv, prin mijloace electronice (e-mail, WhatsApp, formulare Google), autorităților centrale guvernamentale (ministere relevante, cum ar fi Ministerul Educației, Ministerul Culturii și Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Agenția Națională pentru Romi, Centrul Național de Cultură a Romilor), organizațiilor neguvernamentale rome și pro-rome, activiștilor rromi individuali, studenților rromi și non-rromi, profesorilor rromi și non-rromi. Au fost primite 30 de chestionare completate, dintre care doar trei completate de autorități publice (Agenția Națională pentru Romi, Centrul Național de Cultură a Romilor - Romano Kher, Ministerul Educației).

Analizând chestionarele, dar și folosindu-ne de experiența anterioară în observarea și monitorizarea empirică a rasismului anti-rom/antigipsismului, am identificat câteva mesaje cheie. Rasismul anti-rom nu numai că încă există, dar a crescut și s-a diversificat în ultimii

ani. Discursul rasist de extremă dreapta este din ce în ce mai răspândit în spațiul public și are din ce în ce mai mulți adepți și susținători. Conceptul de justiție tranzițională este total necunoscut în societatea românească, atât de către autoritățile publice, cât și de către societatea civilă. În ciuda legislației existente împotriva discriminării (Ordonanța Guvernului nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor tipurilor de discriminare, cu toate modificările ulterioare) și împotriva antigipsismului (Legea nr. 2/04.01.2021 privind unele măsuri de prevenire și combatere a antițigănistului), instituțiile responsabile, precum Consiliul Național de Combatere a Discriminării, Parchetul și Avocatul Poporului, sunt destul de slabe, mai puțin dornice și foarte lente în aplicarea legilor.

„Impactul legislației antidiscriminare asupra romilor rămâne limitat. Legislația română nu a reușit, până în prezent, să abordeze probleme majore și sistemice, cum ar fi segregarea școlară, evacuările forțate și rasismul de mediu, sau chiar eticheta utilizată în sfera publică: „minoritatea”. Influența politică asupra numirilor în cadrul organismului pentru egalitate Consiliul Național de Combatere a Discriminării limitează și mai mult impactul legii. Noua lege privind antițigănistul – Legea nr. 2/04.01.2021 – este o copie a legii privind antisemitismul din România și nu definește antigipsismul în coordonare cu activiștii și cercetătorii romi.” (Rostas și Nodis 2022: 12).

Statul român nu își asumă responsabilitatea pentru incapacitatea sa de a preveni și combate, în mod eficient, rasismul anti-rom/antigipsismul, în ciuda legislației și instituțiilor antidiscriminare existente. Prin urmare, ar trebui să își asume responsabilitatea prin adoptarea unei serii de politici publice menite să prevină și să combată rasismul anti-rom/antigipsismul.

Recomandările cheie pe care le susținem sunt, pe de o parte, legate de revizuirea și adoptarea legislației și, pe de altă parte, legate de politicile publice sectoriale în domeniul educației, cercetării, culturii și monitorizării antigipsismului.

În ceea ce privește legile, vorbim despre revizuirea legislației existente împotriva discriminării (Ordonanța Guvernului nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor tipurilor de discriminare, cu toate modificările ulterioare) și împotriva antigipsismului (Legea nr. 2/04.01.2021 privind unele măsuri de prevenire și combatere a antițigănistului), prin clarificarea acesteia, prin înăsprirea pedepselor și prin inversarea sarcinii probei. De asemenea, pledăm pentru adoptarea Legii privind minoritățile naționale, un proiect legislativ amânat de mai multe ori și acum uitat într-un sertar din cauza lipsei voinței politice de a-l supune Parlamentului pentru a fi dezbătut și, în cele din urmă, adoptat. Adoptarea unei astfel de legi va asigura și garanta mai bine drepturile minorităților naționale din România, inclusiv prin prevederi privind discriminarea.

În domeniul educației, vorbim despre modificarea programei școlare, adică introducerea informațiilor despre minoritatea romă în programa diferitelor discipline școlare (istorie, geografie, literatură, educație civică etc.), transformarea noii discipline opționale „Istoria romilor, sclavia și deportarea” în disciplină obligatorie și includerea abordării interculturale și a diversității în toate activitățile școlare curriculare și extracurriculare.

În domeniul cercetării, pledăm pentru înființarea Institutului Național de Cercetare Romă, cu un plan național de cercetare de implementat, menit să producă cunoștințe despre istoria romilor.

În domeniul culturii, vorbim despre înființarea unor instituții fundamentale: Muzeul Național de Cultură și Istorie Romă, destinat cercetării, conservării și dezvoltării memoriei istoriei romilor și promovării culturii române, monumentul public / memorialul sclaviei romilor, ca loc de memorie destinat recunoașterii sclaviei romilor, Teatrul Național Rom, destinat promovării artelor spectacolului românesc și prezentării publice a istoriei și culturii romilor, dar și prevenirii și combaterii antigipsismului prin artă.

De asemenea, susținem înființarea Comisiei Naționale pentru Justiție Tranzițională, sub egida Biroului Național al Primului Ministru, cu membri din toate ministerele relevante (Educație, Cultură, Justiție, Proiecte și Investiții Europene etc.), agenții naționale (Agenția Națională pentru Romi) și alte instituții publice (Centrul Național de Cultură a Romilor - Romano Kher), instituție care are ca scop elaborarea, stabilirea metodologiei, coordonarea și monitorizarea unui plan național de reparații și despăgubiri pentru persecuțiile și distrugerile istorice suferite de minoritatea națională romă.

Pentru a monitoriza și raporta antigipsismul, facem lobby pentru înființarea Observatorului Național pentru Antigipsism, o instituție publică subordonată Parlamentului României, creată în parteneriat cu societatea civilă romă.

Cuprins

Rezumat.....	2
1. Contextul național	6
1.1 Natura structurală a antigipsismului în România.....	6
1.2 Manifestări actuale ale antigipsismului în România	7
2. Prezentare generală a politicilor publice și a legislației anti-rasiste	10
2.1 Concluzii privind politica publică și legislația anti-rasistă.....	14
3. Cartografierea părților interesate.....	16
4. Concluziile principale ale sondajului	20
5. Recomandări de politici specifice și aplicabile.....	23
6. Perspective de viitor și durabilitate	26
7. Concluzie.....	27
8. Referințe.....	28

1. Contextul național

1.1 Natura structurală a antigipsismului în România

Antigipsismul în România este un fenomen cronic istoric, începând cu jumătate de mileniu de sclavie, continuând cu Holocaustul împotriva romilor în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și cu etnocidul cultural prin politica de asimilare a statului în timpul regimului socialist și ajungând la revenirea consolidată a discursului de ură, a abuzurilor și a violenței împotriva romilor în democrația de astăzi.

Istoria reprezentărilor sociale negative privind romii începe cu denumirea falsă dată romilor: „țigan”. În limba romani, cuvântul „țigan” nu există. Exonimul, care se referea, la prima sa atestare, în Imperiul Bizantin, la un grup considerat eretic de către sistemul religios ortodox oficial, provine din greaca medie, din „Athinganos” sau „Athinganoy”, sensul fiind acela de „păgân”, „de neatins” sau „impur”. Prima referire la prezența romilor în Constantinopol provine, cel mai probabil, din textul hagiografic georgian „Viața Sfântului Gheorghe Anchoretul”, scris la Mănăstirea Iberon de pe Muntele Athos, în jurul anului 1068. Lucrarea povestește cum împăratul Constantin Monomah, în anul 1050, bolnav de ciumă, a invocat ajutorul poporului samaritean, descendenți ai lui Simon Magul, numiți „Athinganos”, renumiți pentru predicții și vrăjitorii, cu rugămintea de a distruge, prin vrăjitorie, animalele sălbatice din Parcul Philopation, suspectate de a fi responsabile de boala sa.

În ținuturile românești, încă de la prima sa atestare în secolul al XIV-lea, menționată în documente monahale, termenul „ațigan”, care mai târziu a devenit „țigan”, desemna un statut social, acela de sclav, și nu o etnie: în 1385, prințul Dan Vodă, fratele mai mare al prințului Mircea cel Bătrân și fiul lui Radu Vodă, a confirmat donația de „40 de locuințe ațigane” făcută Mănăstirii Vodița (Valahia) de către unchiul său, Vladislav Voievod, cumnatul lui Stefan Dușan al Serbiei (Hasdeu 1867: 193).

Acest lucru dă naștere la două semnificații ale cuvântului „țigan”: în primul rând, erezie și, în al doilea rând, un statut social în afara sistemului ierarhic al societății. Sclavul/țiganul nu făcea parte din structura socială, ci se afla în afara acesteia, fiind un simplu obiect de schimb sau bun mobil. Ulterior, cuvântul „țigan” a rămas, în conștiința colectivă românească și în limba română, cu o semnificație profund peiorativă.

Mai mult decât atât, imaginea romilor în mentalitatea colectivă românească este exclusiv stereotip- negativă. Numeroase proverbe și zicale din folclorul românesc („*Când țiganul a ajuns împărat, mai întâi pe taică-său l-a spânzurat*”, „*Nici salcia pom, / nici țiganul șef*”, „*Țiganul rămâne țigan și de Paște*”, „*Țiganul nu e om până nu fură*”, „*Când țiganul a ajuns la mal, acolo s-a înecat*”, „*Diavolul a văzut un preot țigan și o nuntă miercuri*”), precum și expresii din vocabularul cotidian („*A cerși ca un țigan*”, „*A cerși ca la ușa cortului*”, „*Să se certe ca țiganii*”, „*Să se certe ca la ușa cortului*”) demonstrează că sensul termenului „țigan” cuprinde aproape exclusiv attribute negative, o realitate lingvistică confirmată și de Dicționarul explicativ al limbii române.

1.2 Manifestări actuale ale antigipsismului în România

În urma lungii istorii a rasismului instituționalizat împotriva romilor, care a început *avant la lettre*, cu sclavia romilor, ce a durat aproape 500 de ani (de la prima atestare a romilor în 1385 până la adoptarea ultimei legi de abolire a sclaviei în 1856), atingând apogeul cu Holocaustul împotriva evreilor și romilor (deportați în Transnistria pentru a fi exterminați acolo, unde aproximativ 25.000 de romi au murit uciși în diferite moduri: foame, tifos în lipsa totală a oricărei îngrijiri medicale, îngheț iarna în lipsa adăpostului, tortură și ucidere prin împușcare), democrația de după 1990 a adus atitudini și comportamente rasiste directe și tot mai intense împotriva romilor, printre care discursuri publice de ură împotriva romilor, abuzuri și violență din partea poliției, evacuări forțate, segregare și marginalizare școlară și rezidențială, excluderea de la accesul egal la educație, servicii de sănătate, locuințe și piața muncii. Conflictele interetnice din anii '90 au explodat: romii au fost uciși și casele lor au fost incendiate în comunități rome precum Hădăreni, Bolintin și Kogălniceanu.

Anul 1990 a reprezentat primul moment din istoria romilor din România în care aceștia au fost recunoscuți ca minoritate națională, cu toate drepturile culturale, inclusiv lingvistice, care decurg din acest statut. Dar democrația a venit cu o explozie de conflicte interetnice motivate rasial, care au dus la incendierea caselor romilor și uciderea acestora, abuzuri ale poliției împotriva romilor, de la insulte, evacuări și strămutări forțate, la bătăi și chiar tortură și discursuri de ură în mass-media. După o ușoară diminuare în jurul anului 2000, odată cu adoptarea legislației antidiscriminare și înființarea instituțiilor antidiscriminare (cum ar fi Consiliul Național împotriva Discriminării), în contextul procesului de aderare a României la Uniunea Europeană, proces în cadrul căruia situația romilor era o condiție ex-ante pentru aderare, toate aceste conflicte motivate rasial au revenit și mai puternice și cu diferite tipuri de manifestări.

După ani de discriminare rasială indirectă și greu de dovedit și de rasism destul de bine mediatizat, în special în perioada aderării României la Uniunea Europeană, când includerea romilor a fost o condiție ex-ante pentru aderare, ca întotdeauna în perioadele de criză, când romii s-au obișnuit să fie țapul ispășitor pentru toate situațiile negative din societate, în ultimii 5 ani, în special în contextul pandemiei de Covid, antigipsismul a crescut și și-a diversificat tipurile de manifestare, de la discursul de ură răspândit pe scară largă în mass-media clasice la discursul de ură răspândit în mass media sociale cotidiene, de la abuzurile poliției de tip vechi împotriva romilor la violența extremă în comunitățile rome sub pretextul încălcării interdicțiilor cauzate de Covid, de la acuzarea romilor de evitarea școlii și a muncii, de a fi murdari și hoți, la acuzarea lor de răspândirea bolii Covid și de readucerea în țară a clanurilor interlope.

Raportul național de cercetare „Antigipsismul în România: lecții (ne)învățate” (17 noiembrie 2022), redactat de Iulius Rostas și Ciprian Nodis, ambii cercetători și activiști romi, în cadrul proiectului „*Chachipen*. Amintire, recunoaștere, justiție și consolidarea încrederii”, este cel mai recent raport privind rasismul anti-romi din România. Acesta subliniază că „Cele mai flagrante manifestări de antigipsism din România includ segregarea școlară, violența poliției, inegalitatea în administrarea justiției, discursul instigator la ură, lipsa justiției de mediu, excluderea din producția de cunoștințe și absența instituțiilor culturale rome. Rromii sunt persoanele cele mai puțin de încredere din România, potrivit unui sondaj realizat de Institutul Roman pentru Evaluare și Strategie (IRES) în iulie 2020, 70% dintre respondenți afirmând că nu au încredere în rromi. Șapte dintre cele opt caracteristici folosite de respondenți pentru a descrie romii erau negative și doar una era neutră (Europa Libera, 2020). Aceste rezultate sunt în concordanță cu alte sondaje care evaluează încrederea în romi, indicând faptul că neîncrederea în romi este larg răspândită.” (Rostas și Nodis 2022: 9-10).

În România ultimilor ani, rasismul anti-rom/antigipsismul a crescut și s-a diversificat. Discursul rasist de extremă dreapta este din ce în ce mai răspândit în spațiul public și are din ce în ce mai mulți adepți și susținători. „În anii 1990, doar partidele și politicienii extremiști se angajau în discursuri de ură împotriva romilor. În schimb, în ultimele două decenii, discursurile de ură împotriva romilor din România au devenit un fenomen mainstream în rândul politicienilor și oficialilor de frunte de toate orientările politice.” (Rostas și Nodis 2022: 10).

„Ultimul raport al Comitetului consultativ al Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale a constatat că antigipsismul continuă să constituie o problemă socială gravă; că nu s-au înregistrat îmbunătățiri semnificative în investigarea violenței poliției împotriva

romilor; și că s-au înregistrat puține progrese tangibile în depășirea segregării în educație și locuire și în reducerea decalajelor mari dintre romi și restul populației în ceea ce privește accesul la îngrijiri medicale, apă potabilă și canalizare.”

(<https://www.errc.org/news/romania-council-of-europe-deplores-the-high-level-of-antigypsyism-and-remains-concerned-about-police-violence-against-roma>).

Sclavia romilor nu este recunoscută, Holocaustul împotriva romilor este recunoscut parțial, legile împotriva discriminării și antigipsismului nu sunt aplicate în mod satisfăcător, conceptul de justiție tranzițională nu există deloc în societatea românească, drepturile culturale ale romilor ca minoritate națională recunoscută sunt aplicate la un nivel foarte scăzut, nu există instituții publice culturale rome importante, cum ar fi muzeul romilor sau teatrul romilor, există încă puține informații despre romi în programa școlară, iar cele existente nu sunt obligatorii, ci opționale.

2. Prezentare generală a politicilor publice și a legislației anti-rasiste

În ceea ce privește politicile publice adresate sau care afectează minoritatea națională romă, acestea sunt bune ca scop, dar destul de limitate ca rezultate:

1. Legea nr. 2/2021 privind anumite măsuri de prevenire și combatere a antițigănistului

Conform **articolului 1**, *această lege are ca scop stabilirea de măsuri pentru prevenirea și combaterea antițigănistului.*

Legea a fost adoptată de Parlamentul României în ianuarie 2021, conține șase articole și, conform **art. 2**, *„antițigănist” înseamnă atât percepția asupra romilor exprimată ca ură față de aceștia, cât și manifestările verbale sau fizice motivate de ură față de romi, îndreptate împotriva romilor sau a proprietăților acestora, împotriva instituțiilor/ONG-urilor, a liderilor comunității rome sau a lăcașurilor lor de cult, a tradițiilor și a limbii lor.*

Pentru a combate atitudinile negative față de romi, mai multe infracțiuni sunt reglementate după cum urmează:

Art. 3 *Faptul că o persoană promovează, în public, în orice fel, idei, concepte sau doctrine anti-rome constituie o infracțiune și se pedepsește cu închisoarea de la 3 luni la 3 ani și cu privarea de anumite drepturi.*

Art. 4 *Distribuirea sau punerea la dispoziția publicului, prin orice mijloace, de știri, informații sau materiale anti-rome constituie o infracțiune și se pedepsește cu închisoarea de la unu la cinci ani.*

Art. 5 (1) *Fabricarea, vânzarea, distribuirea și deținerea în scopul distribuției de simboluri anti-rome constituie o infracțiune penală și se pedepsește cu închisoare de la trei luni la trei ani și cu privarea de anumite drepturi.*

Art. 6 (1) *Înființarea sau constituirea unei organizații anti-rome sau aderarea la un astfel de grup sau sprijinirea acestuia în orice mod constituie o infracțiune și se pedepsește cu închisoarea de la 3 la 10 ani și privarea de anumite drepturi.*

Deși legea a fost adoptată în 2021, până în prezent nu a fost adus în fața justiției niciun caz în temeiul acestei legi. În plus, informarea despre adoptarea Legii 2/2021 a fost insuficientă, marea majoritate a populației nefiind la curent cu existența acesteia și cu posibilitatea de a pedepsi și reduce discriminarea/rasismul prin intermediul ei.

2. Acțiunea afirmativă pentru înscrierea elevilor romi în licee și universități

Fără a realiza că politicile afirmative fac parte din justiția tranzițională ca reparații pentru persecuțiile istorice ale romilor din România sau ca măsuri provenite din dreptul compensatoriu, acțiunea afirmativă pentru romi în învățământul liceal a apărut, pentru prima dată, în anul școlar 1992-1993, fiind introdusă de Departamentul de Asistență Socială al Facultății de Sociologie - Universitatea din București, cu 10 locuri alocate studenților romi. Începând cu anul universitar următor, acțiunea a fost preluată de alte facultăți relevante din universitățile din Cluj, Iași și Timișoara, fiind apoi implementată la nivel național (a se vedea *Raportul privind acțiunea afirmativă pentru romi în universități*).

În prezent, Ministerul Educației alocă un număr de locuri pentru studenții romi în fiecare an universitar, pe baza unui ordin ministerial, dar procesul de distribuire și admitere nu este inclus într-o metodologie-cadru adoptată la nivel național, fiecare universitate putând aplica propria metodologie, păstrând doar elementul recomandării din partea unei organizații neguvernamentale care certifică etnia candidatului.

În ceea ce privește măsurile de acțiune afirmativă pentru romi în învățământul preuniversitar, conform Ordinului 5166/2008, art. 55 (2), *au fost alocate locuri speciale pentru candidații romi în plus față de numărul de locuri acordate prin planul de școlarizare, în limita a 30 de elevi pe clasă*.

Locurile speciale în licee și universități sunt accesate și ocupate în fiecare an, dar nu există studii care să arate gradul de ocupare sau impactul pe care îl au asupra tinerilor romi, atât în ceea ce privește performanțele școlare, cât și stima de sine etnică.

3. Strategia națională a Guvernului României pentru incluziunea cetățenilor români aparținând minorității romilor

Începând din 2001, în principal sub presiunea Comisiei Europene, Guvernul României a emis patru documente de politici publice privind măsurile de îmbunătățire a situației romilor, după cum urmează:

- Hotărârea Guvernului nr. 430/2001 - Strategia națională pentru îmbunătățirea situației romilor 2001-2010;
- Hotărârea Guvernului nr. 1221/2011, prin care se aprobă Strategia Guvernului României pentru incluziunea cetățenilor români aparținând minorității romilor 2012-2020;
- Hotărârea Guvernului nr. 18/2015 de aprobare a Strategiei Guvernului României pentru incluziunea cetățenilor români aparținând minorității romilor 2015-2020;

- Hotărârea Guvernului nr. 560/2022 de aprobare a Strategiei Guvernului României pentru incluziunea cetățenilor români aparținând minorității romilor 2022-2027.

Strategia Guvernului României pentru îmbunătățirea situației romilor ar trebui să se concentreze pe incluziunea socială și economică a minorității rome și pe drepturile sale culturale prin mecanisme de coordonare, monitorizare și finanțare.

În realitate, Strategia de incluziune a romilor rămâne un document bine elaborat – cu contribuții din partea Agenției Naționale pentru Romi și a societății civile, cu linii de acțiune clare în toate domeniile de interes, pe care Guvernul României se îngrijește să le consemneze în scris. De fapt, nu sunt alocate resurse financiare pentru punerea în aplicare a măsurilor adoptate, astfel încât rezultatele obținute sunt puține și la un nivel scăzut, așa cum se arată în „Raportul de monitorizare a societății civile privind calitatea cadrului strategic național pentru egalitatea, incluziunea și participarea romilor în România” (2022) al Monitorului Civil Rom.

Responsabilitatea pentru punerea în aplicare a unei mici părți din acțiunile convenite, cele privind drepturile culturale, revine Agenției Naționale pentru Romi și Centrului Național pentru Cultura Romilor – Romano Kher, ambele instituții raportând Secretariatului General al Guvernului, dar având personal și buget insuficiente, primind subvenții din ce în ce mai mici de la an la an.

4. Centrul Național de Cultură a Romilor – Romano Kher

Centrul Național de Cultură a Romilor – Romano Kher este singura instituție națională specializată în domeniul culturii rome, care are ca scop conservarea, promovarea și dezvoltarea valorilor etnoculturale ale comunității rome, înființată în 2003 în cadrul Ministerului Culturii și, din 2013, transferată în subordinea Agenției Naționale pentru Romi.

Deși instituția primește o subvenție extrem de mică, activitățile culturale inițiate de aceasta sunt în conformitate cu planul de acțiune în domeniul culturii (capitolul 7 - Domenii de acțiune, E. Cultură și anexa 2 - Planuri de acțiune sectoriale - E. Cultură), stabilit de Guvernul României prin Strategia pentru incluziunea cetățenilor români aparținând minorității rome 2022-2027.

5. Agenția Națională pentru Romi (ANR)

Înființată în 2004, Agenția Națională pentru Romi este organizată și funcționează ca un organism specializat al administrației publice centrale, cu personalitate juridică, sub coordonarea primului ministru, prin Secretariatul General al Guvernului.

Agenția Națională pentru Romi elaborează politica și strategia Guvernului în domeniul respectării, promovării și afirmării drepturilor minorității rome.

Aceasta implementează, monitorizează și evaluează măsurile din domeniile sectoriale de intervenție incluse în Strategia Guvernului României privind incluziunea minorității rome, în limita subvenției primite.

6. Programul de studiu „Limba și literatura romani”, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, Universitatea din București

Universitatea din București a fost a treia universitate din lume care a introdus cursuri de romani în programa sa de învățământ, după inițiative similare ale universităților din Paris în 1986 și Praga în 1991, dar prima și singura universitate care oferă un program complet de absolvire. Programul de studiu al limbii și literaturii romani de la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, înființat în 1999, precedat de un curs facultativ de limbă romani care a început în 1992, pregătește, de 26 de ani, profesori, traducători și interpreți, filologi în general, la nivel universitar, în România.

Programul de studiu de limbă și literatură romani a contribuit în mod semnificativ la formarea inițială și continuă a profesorilor de limbă romani, a inspectorilor școlari pentru romi, a mediatorilor școlari, a funcționarilor publici, a reprezentanților organizațiilor neguvernamentale naționale și internaționale, precum și la formarea continuă a diferitelor personalități rome din domeniul cultural și artistic.

7. Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării

Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării a fost înființat prin Decizia Guvernului nr. 1194 din 27 noiembrie 2001, privind organizarea și funcționarea acestuia. Acesta funcționează ca un organism specializat al administrației centrale de stat și raportează Guvernului României.

Conform articolului 1 alineatul (2) din decizia guvernamentală menționată mai sus, pe lângă rolul de a sancționa discriminarea prin amenzi, Consiliul are și rolul de a pune în aplicare principiul egalității între cetățeni, astfel cum este prevăzut în Constituția României, în legislația internă în vigoare și în documentele internaționale semnate și ratificate de România.

Însă Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării este o instituție slabă, politică și dependentă guvernamental, cu personal și buget insuficiente, fără filiale în țară și care acționează în baza unei legi slabe – **Ordonanța Guvernului nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor tipurilor de discriminare**, cu toate modificările și completările sale, cele mai recente fiind din 2020.

8. Punctul național de contact pentru romi

Punctul național de contact pentru romi este o structură din cadrul Ministerului Investițiilor și Proiectelor Europene, responsabilă de coordonarea eforturilor naționale de îmbunătățire a situației cetățenilor români aparținând minorității rome, având ca obiectiv și implicarea în procesul de evaluare și monitorizare a progreselor înregistrate în implementarea Strategiei Guvernului României pentru incluziunea cetățenilor români aparținând minorității rome, raportarea către Comisia Europeană și formularea de propuneri pentru adaptarea și revizuirea Strategiei.

Acesta are ca scop asigurarea faptului că politicile și măsurile propuse la nivel național sunt în conformitate cu recomandările europene și cu Strategia Europa 2020, concentrând eforturile Cadrului național pentru incluziunea socială a romilor în principal pe următoarele domenii-cheie: educație, ocuparea forței de muncă, sănătate, locuințe și nediscriminare.

Funcționarea Punctului Național de Contact pentru Romi este reglementată de Hotărârea Guvernului nr. 18/2015 de aprobare a Strategiei Guvernului României pentru incluziunea cetățenilor români aparținând minorității rome, cu modificările și completările ulterioare.

În realitate, activitatea Punctului Național de Contact pentru Romi este aproape inexistentă, lipsită de transparentă și fără implicarea activă a romilor (instituții rome și societatea civilă). De-a lungul timpului, organizațiile neguvernamentale au trimis cereri scrise acestei instituții pentru a obține informații cu privire la activitățile desfășurate de personalul său, dar majoritatea acestor scrisori au rămas fără răspuns.

2.1 Concluzii privind politica publică și legislația anti-rasistă

După cum se poate observa clar, România este una dintre puținele țări din Europa care pare să aibă o preocupare constantă pentru asigurarea unui tratament egal și echitabil pentru toți cetățenii săi, indiferent de etnia lor, și unul dintre cele 14 state ale Uniunii Europene care recunosc romii ca minoritate națională, fapt care înseamnă drepturi culturale, inclusiv lingvistice.

În ciuda acestui fapt, legile nu sunt aproape deloc aplicate, instituțiile nu funcționează bine, în special cele care se adresează direct romilor, care sunt subdimensionate din punct de vedere al personalului și al bugetului, iar opinia publică este mai puțin informată sau informată în mod eronat. Mai mult decât atât, antigipsismul nu este abordat în învățământul școlar, astfel încât hărțuirea rasială în școli este în creștere.

În concluzie, legislația antidiscriminare este mai puțin aplicată deoarece, potrivit legii, discriminarea este extrem de dificil de dovedit, deoarece nu există o inversare a sarcinii probei asupra părții acuzate sau a autorului și deoarece Consiliul Național de Combatere a Discriminării este slab, nu dispune de personal și buget suficient. Legislația împotriva antigipsismului nu este aproape deloc aplicată, astfel încât nu există aproape niciun caz adus în fața instanței și cunoscut la nivel public.

3. Cartografierea părților interesate

Părți interesate	Rol și relevanță	Putere/influență/sprijin	Instrumente de care dispun	Ce îi influențează	Mesaj de advocacy	Strategia de implicare
Ministerul Justiției	Reforma legislativă și politică	Putere mare, sprijin redus	Instrumente legislative	Decizie politică, presiune internațională, atenția mass-media	„Reforma justiției trebuie să includă opiniile romilor”	Promovare bilaterală + sensibilizare media
Ministerul Sănătății	Elaborarea și punerea în aplicarea legislației în domeniul sănătății	Putere mare, sprijin politic	Instrumente legislative și operaționale	Politică, organisme internaționale, presiunea mass-media	„Servicii medicale de calitate pentru romi”	Campanii de advocacy + anti-discriminare + presiune din partea mass-media
Ministerul Educației	Organizarea, dezvoltarea și implementarea sistemului educațional	Putere mare, influență mare, sprijin mare	Legislativ, financiar, operațional	Politică, mass-media, societate civilă	„Educație cu adevăr” / „Calitate și egalitate în educație”	Pledoarie + presiune din partea societății civile + mediatizare + influență politică
Ministerul Muncii, Familiei și	Legislație și implementare în domeniul	Putere mare, influență mare, sprijin mare	Instrumente legislative și	Politică, mass-media, societatea civilă	„Piața muncii deschisă pentru romi” /	Pledoarie + presiune din partea societății civile +

Părți interesate	Rol și relevanță	Putere/influență/sprijin	Instrumente de care dispun	Ce îi influențează	Mesaj de advocacy	Strategia de implicare
Protecției Sociale	muncii familiei și protecției sociale		operaționale			mediatizare + influență politică
Ministerul Culturii	Promovarea identității naționale prin conservarea și valorificarea patrimoniului cultural	Putere mare, influență mare, sprijin reduc,	Instrumente legislative și operaționale	Politică, atenția mass- media, presiune internațională, societatea civilă	„Recunoașterea a culturii rome” / „Valorizarea culturii rome”	Pledoarie + presiune din partea societății civile + mediatizare +
Agenția Națională pentru Romi	Elaborarea politicilor de promovare a incluziunii romilor	Putere reducă, influență reducă, sprijin reduc	Monitorizarea implementării politicilor și promovarea a identității rome	Politici și mediatizare	„Instituții rome care luptă pentru poporul rom”	Comunicarea cu mass- media și presiunea societății civile
Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării	Autoritate de stat în domeniul discriminării	Putere reducă, influență reducă, sprijin reduc	Instrumente cu eficiență reducă: promovarea a antidiscriminării,	Scrutinul mass-media, presiunea internațională, advocacy	„Cuvintele nu îi opresc pe rasiști”	Pledoarie, presiune din partea societății civile, presiune din partea organismel

Părți interesate	Rol și relevanță	Putere/influență/sprijin	Instrumente de care dispun	Ce îi influențează	Mesaj de advocacy	Strategia de implicare
			investigare a și medierea cazurilor			or internaționale, politică
Centrul Național de Cultură a Romilor	Serviciu cultural de utilitate publică	Putere redusă, influență redusă, sprijin redus	Conservarea, dezvoltarea și promovarea culturii rome	Politică, atenția mass-media, societatea civilă	„Cultura nu are nevoie de granițe”	Sprijinul societății civile, presiunea internațională,
Asociația „Partidul Romilor Pro-Europa”	Asociație de utilitate publică – reprezentând romii în Parlament	Putere redusă, influență redusă, sprijin redus	Instrumente cu eficiență redusă: reprezentarea combaterii rasismului și a discriminării, promovarea incluziunii sociale a romilor etc.	Politica, controlul mass-media, societatea civilă	„Reprezentarea înseamnă putere”	Advocacy bilateral, organisme internaționale
Fondul pentru Educația Romilor România	Organizație privată – creșterea rezilienței comunităților rome	Putere mare, influență redusă, sprijin ridicat	Burse, programe profesionale și vocaționale, leadership	Membri ai consiliului de administrație, finanțatori, organisme internațional	„Reziliență prin educație”	Campanii, advocacy

Părți interesate	Rol și relevanță	Putere/influență/sprijin	Instrumente de care dispun	Ce îi influențează	Mesaj de advocacy	Strategia de implicare
	prin educație		și capital uman, dezvoltare educațională	e, atenția mass-media		

4. Concluziile principale ale sondajului

Pentru a stabili percepția și imaginea antigipsismului în România, am realizat un sondaj cu 12 întrebări care avea ca scop prezentarea percepției acestui concept în societatea românească. Deși sondajul a avut un număr redus de respondenți din cauza timpului și perioadei în care a fost realizat, acesta reflectă, totuși, societatea noastră actuală și percepția și atitudinea legate de subiectul principal, implicațiile și responsabilitățile pe care actorii sociali și le asumă în îndatoririle lor profesionale. Nu ne-am propus să elaborăm statistici pe baza cercetării cantitative, ci să realizăm o analiză calitativă prin analiza conținutului unora dintre cele mai relevante răspunsuri.

Chestionarul a fost trimis pentru a fi completat de diferite categorii de respondenți: instituții de stat, ONG-uri, activiști romi și persoane care lucrează în contact direct cu oamenii (profesori, asistenți sociali, personal medical etc.). Următoarele instituții au fost incluse în listele de respondenți, deoarece activitatea lor este direct legată de domeniile care influențează viața cetățenilor romi: Ministerul Justiției, Ministerul Educației, Ministerul Muncii, Familiei, Tineretului și Justiției Sociale, Ministerul Sănătății, Ministerul Culturii și Agenția Națională pentru Romi, Centrul Național de Cultură a Romilor - Romano Kher. Am primit trei scrisori oficiale cu abordări diferite:

- Ministerul Justiției a subliniat că nu este în măsură să răspundă direct la chestionar, dar a făcut totuși referiri specifice la acte normative, precum legi și ordonanțe guvernamentale care asigură tratamentul egal al tuturor persoanelor, indiferent de originea lor etnică, și la alte acte care condamnă orice formă de discriminare împotriva cetățenilor romi.
- Ministerul Educației și Cercetării, prin Direcția Generală pentru Minorități, a dat un răspuns complex, enunțând activitățile sale specifice legate de combaterea tuturor formelor de discriminare, prezente, în mod special, în contextul educațional. Până în prezent, Ministerul Educației și Cercetării este singurul exemplu al ceea ce ar putea însemna justiția tranzițională, deoarece implementează programul național de „măsuri afirmative în educație” – locuri distincte/separate alocate în licee și universități pentru tinerii romi. Conform răspunsului său, prin programele naționale și rețeaua sa vastă, Ministerul Educației și Cercetării luptă împotriva segregării în educație – cea mai frecventă formă de discriminare din sistemul educațional. De asemenea, includerea funcției de inspector școlar de țară pentru minorități/romi poate fi considerată o măsură de justiție tranzițională, deși nu este recunoscută oficial de stat, de Ministerul Educației, ca atare.

- Agenția Națională pentru Romi a fost ultima instituție care a răspuns la chestionarul nostru și a reușit să sublinieze una dintre măsurile întreprinse de autorități: Strategia Guvernului României pentru incluziunea cetățenilor români aparținând minorității rome 2022-2027. Deși această strategie nu a fost niciodată finanțată și, pentru activitățile și obiectivele sale, nu au fost alocate niciodată fonduri, ea este încă menționată, în fiecare document oficial al Guvernului, ca soluție pentru problemele cu care se confruntă comunitatea romă.

Ministerul Justiției și Agenția Națională pentru Romi nu au răspuns la întrebarea referitoare la definiția „justiției tranziționale”, nici la tipul de măsuri care ar trebui luate sau la cine ar trebui să fie responsabil pentru aceasta. Ministerul Educației a recunoscut că România a făcut câțiva pași în direcția justiției tranziționale față de romi (măsuri afirmative în educație, Strategia pentru incluziunea romilor etc.), deși nu există o recunoaștere oficială a subiectului sau vreo intenție de a crea un program care să includă acest subiect.

În comparație cu răspunsurile date de persoane fizice/specialiști care lucrează în diferite domenii, se poate concluziona că majoritatea celor care au legături cu societatea civilă romă sau care lucrează cu romii/în proiecte destinate comunităților rome au cunoștințe despre definiția justiției tranziționale (din perspectiva înțelegerii scopului) și, de asemenea, despre cine ar trebui să pună în aplicare acest concept și cum.

Conform acestor răspunsuri, mai multe entități ar trebui să contribuie la atingerea obiectivelor justiției tranziționale: statul, prin instituțiile sale (guvern, parlament, ministere, autorități locale) care adoptă politici, alocă resurse și creează instituții de memorie; societatea civilă și ONG-urile rome, prin proiecte de advocacy, cercetare, educație și comemorare; mediul academic și istoricii, prin documentarea și promovarea adevărului istoric; presa, prin transmiterea corectă a informațiilor; și comunitățile rome împreună cu descendenții victimelor, prin păstrarea vie a memoriei și implicarea directă în procesele de recunoaștere și reparare.

Justiția tranzițională nu este un deziderat care trebuie „pus în aplicare” numai de către stat, ci devine o responsabilitate a întregii societăți: a celor care descind din făptași (reprezentanții instituțiilor statului), a celor care luptă pentru protejarea celor oprimați (societatea civilă) și a descendenților victimelor (comunitatea romă însăși), transformând acest concept într-un proces organic de vindecare și reconciliere pentru toți.

Părțile interesate din societatea civilă au adresat majoritatea recomandărilor lor instituțiilor statului:

- „Prima acțiune importantă care trebuie întreprinsă de stat este recunoașterea actelor istorice care au fost comise în mod intenționat și exclusiv împotriva romilor” (răspuns într-unul dintre chestionare);

- cercetarea istoriei romilor și prezentarea publică a rezultatelor;
- denunțarea publică a actelor istorice de discriminare/exterminare împotriva romilor (sclavie, Holocaust etc.);
- „Ar trebui înființate instituții menite să păstreze memoria adevărilor istorice” (răspuns dintr-unul dintre chestionare);
- „Ar trebui adoptat oficial un program național care să recunoască justiția tranzițională și modalitățile sale de dezvoltare, în scopul de a compensa/despăgubi descendenții celor oprimați” (răspuns dintr-unul dintre chestionare).

Au fost exprimate și recomandări cu privire la modul în care societatea civilă poate impulsiona sau motiva statul să acționeze:

Societatea civilă joacă un rol foarte important în punerea în aplicare a obiectivelor justiției tranziționale prin următoarele metode:

- „Societatea civilă și mediul academic ar trebui să colaboreze pentru a documenta abuzurile comise de stat împotriva romilor, pentru a sensibiliza societatea și pentru a exercita presiuni asupra autorităților publice în vederea prezentării adevărului și asigurării justiției”;
- crearea unui spațiu pentru a aduce astfel de subiecte în dezbaterile publice privind lecțiile trecutului;
- implicarea în procesul de educare a publicului în această privință, cu scopul de a opri continuarea discriminării în prezent;
- să implementeze proiecte cu obiective clare și măsurabile, care pot avea un impact la nivel național, nu doar local.

5. Recomandări de politici specifice și aplicabile

1. Revizuirea Legii nr. 2 / 04.01.2021 privind unele măsuri de prevenire și combatere a antițigănistului

Neimplementată din cauza prevederilor neclare și contradictorii, această lege ar trebui revizuită de Parlamentul României și ar trebui diseminată în rândul societății civile române și al comunităților române prin campanii de informare.

2. Transformarea disciplinei școlare opționale „Istoria romilor, sclavia și deportarea” în disciplină obligatorie

Această disciplină opțională recent adoptată în Legea educației trebuie să devină obligatorie pentru a fi studiată cu adevărat în școli la scară largă. Istoria comunismului și Istoria Holocaustului și a evreilor sunt discipline obligatorii. Pe lângă lobby și advocacy la Ministerul Educației, va fi necesară o campanie de informare în cadrul societății civile române, al comunităților române și al rețelei de școli, în special al celor cu un număr semnificativ de elevi romi, pentru ca această disciplină încă opțională să fie predată în cât mai multe școli posibil, devenind parte a curriculumului școlar opțional oferit elevilor.

3. Includerea unei noi discipline obligatorii în liceu „Educație interculturală și justiție tranzițională”

În școlile românești există hărțuire rasială. Educația interculturală nu este aproape deloc implementată în școlile românești. Justiția tranzițională nu este deloc cunoscută în societatea românească. Deci, toate acestea trebuie predate în școli, de preferință ca disciplină obligatorie, deci trebuie incluse mai bine în programa școlară națională prin revizuirea Legii educației.

4. Înființarea Observatorului Național pentru Antigipsism

Rasismul anti-rom a crescut și s-a diversificat în ultimii 5 ani. Nu există nicio instituție, nici guvernamentală, nici neguvernamentală, care să monitorizeze și să atenueze în mod sistematic rasismul anti-rom, astfel încât un astfel de Observator Național, care poate fi înființat prin lege, ca fundație de interes public, ar fi fundamental pentru prevenirea și combaterea antigipsismului.

5. Înființarea Muzeului Național de Cultură și Istorie Romă

Conceptul complet și detaliat al unei astfel de instituții a fost redactat, în 2022, de un grup de lucru format din experți, sub coordonarea Agenției Naționale pentru Romi. Legea privind înființarea sa a fost adoptată de Parlamentul României în 2023. Însă muzeul încă nu există. Această instituție publică ar contribui în mod fundamental la reconstrucția memoriei istoriei romilor, la promovarea și dezvoltarea culturii rome, la reconstrucția identității rome, la deconstrucția stigmatului etnic al romilor și la reconstrucția stimei de sine, la prevenirea și combaterea stereotipurilor, prejudecăților și rasismului anti-rom.

6. Înființarea Teatrului Național Rom

În România există câteva proiecte teatrale independente rome. Însă un teatru național public rom ar contribui, de asemenea, în mod fundamental, împreună cu muzeul rom, la promovarea și dezvoltarea culturii rome, la reconstrucția identității rome, la deconstrucția stigmatului etnic al romilor și la reconstrucția stimei de sine, la prevenirea și combaterea stereotipurilor, prejudecăților și rasismului anti-rome.

7. Recunoașterea sclaviei romilor în România prin studiul obligatoriu în școli, planul național de cercetare și crearea și amplasarea, într-un loc adecvat, a monumentului public / memorialului dedicat sclaviei romilor.

Sclavia romilor nu este recunoscută în România, nu este abordată în discursul public, nici de politicieni, nici în majoritatea mass-media, cu excepția unor emisiuni specializate ale televiziunii și radioului public, nu este studiată obligatoriu în școli. Nu există un plan național de cercetare și niciun monument/memorial. Există doar **Legea nr. 28/2011 privind comemorarea eliberării romilor din România de sub sclavie**, care recomandă autorităților publice să contribuie la celebrarea eliberării romilor din sclavie pe 20 februarie 1856. Toate aceste măsuri ar însemna, de fapt, recunoașterea sclaviei romilor în România, un pas uriaș către implementarea justiției tranziționale.

8. Adoptarea Legii privind minoritățile naționale

Acest proiect de lege este foarte vechi și nu a fost încă prezentat Parlamentului român pentru dezbatere și eventuală adoptare. Dacă va fi adoptată și promulgată de Parlament, această lege va asigura și garanta mai bine drepturile minorităților naționale la un nivel mai adecvat.

9. Înființarea Comisiei Naționale pentru Justiție Tranzițională

Total necunoscut în România, conceptul de justiție tranzițională este foarte important pentru romii din România, fiind cea mai adecvată politică menită să repare și să compenseze secole de persecuție, excludere, exploatare, stigmatizare socio-culturală, exterminare etnică și etnocid cultural/asimilare etnică împotriva romilor, de la sclavie la Holocaust, politici de asimilare socialistă și rasism contemporan împotriva romilor. Aceasta este, de fapt, singura cale către dialog intercultural și reconciliere. Dar, din păcate, însuși conceptul de justiție tranzițională nu este deloc cunoscut în România, nici de societatea civilă, inclusiv mass-media, nici de instituțiile publice.

10. Înființarea Institutului Național de Cercetare Romă cu un plan național de cercetare de implementat

Un astfel de institut este una dintre cele mai importante măsuri de politică în materie de justiție tranzițională, deoarece își propune să umple un gol imens în cunoașterea istoriei, limbii, literaturii și culturii romilor și va contribui, în mod fundamental, la prevenirea și combaterea rasismului anti-rom și la promovarea, prin producția de cunoaștere, a culturii, limbii și literaturii romilor.

Toate aceste măsuri se adresează, în principal, autorităților publice centrale, cum ar fi Guvernul (înființarea instituțiilor publice, adoptarea planurilor naționale), în special Ministerul Educației, și Parlamentul (revizuirea și adoptarea legilor), dar și instituțiilor publice locale, cum ar fi consiliile locale și județene (monumente și memoriale), primăriile, inspectoratele școlare și școlile (curriculum opțional la alegerea școlii). Măsurile sunt dificil de obținut, astfel încât este nevoie de campanii naționale de sensibilizare a societății și de o activitate intensă de lobby și advocacy pentru a stimula voința politică a factorilor de decizie, care în prezent este aproape total absentă. În contextul României, majoritatea acestor măsuri propuse sunt prevăzute a fi implementate, în mod optimist, pe termen mediu și, în mod realist, pe termen lung. Conferințe de presă și întâlniri constante de lobby și advocacy cu părțile interesate și factorii de decizie vor fi organizate în mod regulat, însoțite de declarații publice și campanii de scrisori. De asemenea, ar trebui avute în vedere întâlniri publice cu scopul de a picheta instituțiile responsabile. Toate acestea pot fi inițiate în cadrul proiectului Jekhipe.

6. Perspective de viitor și durabilitate

Așa cum este prezentat în calendarul proiectului, până la sfârșitul acestuia se poate întreprinde singura acțiune vizată, și anume: inițierea unei dezbateri publice pe tema justiției tranziționale prin organizarea unei întâlniri directe la care să fie invitați actorii care ar trebui să fie implicați în acest proces: instituții de stat, ONG-uri, reprezentanți ai comunității. Deschiderea acestui subiect pentru discuție și dezbateră, asigurându-se că oamenii înțeleg semnificația sa. Stabilirea acestei prime acțiuni ca început al unui proces dificil, care va necesita un plan de acțiune complex, elaborat pe baza unor acțiuni pe termen mediu și lung.

Deoarece subiectul justiției tranziționale nu este bine cunoscut și nici bine perceput, sprijinul societății civile trebuie să vină în primul rând, pentru a asigura o voce comună. Pentru ca acest lucru să fie realist, ar trebui creat un parteneriat sau un memorandum de înțelegere și ar trebui prezentate toate acțiunile viitoare în numele acestuia. Pentru ca instituțiile statului să acorde atenție cererii noastre, ar trebui să se ridice o voce comună.

O coaliție de ONG-uri rome și nerome care sunt interesate de acest domeniu și susțin justiția tranzițională ca mijloc de asigurare a justiției și de prezentare a adevărului istoric populației poate deveni un punct de presiune în sistemul de stat. Discutarea repetată a acestui subiect în public va atrage mai multă atenție asupra lui și, în plus, va trezi un interes mai mare din partea autorităților și a cetățenilor.

Un proiect de continuare a actualului proiect ar trebui să se concentreze, în primul rând, pe cercetare și documentare, pentru a prezenta toate faptele și a introduce alte țări care se ocupă de acest proces. Din această nouă inițiativă ar trebui să rezulte o acoperire mediatică masivă, pentru a implica comunitățile locale în întregul proces de reparare, compensare și reconciliere, precum și în restaurarea demnității romilor, și pentru a le face să participe activ la punerea în aplicare a măsurilor de justiție tranzițională.

7. Concluzie

Prin proiectul Jekhipe, care aduce justiția tranzițională în discuția publică și propune politici publice reparatorii afirmative adresate romilor, narațiunea despre problema romilor ar trebui să se îndepărteze radical de sărăcie și vulnerabilitate și să se îndrepte către echitate, reziliență, demnitate, reconstruirea stimei de sine etnice și drepturile minorităților.

8. Referințe

Rostas, Iulius și Nodis, Ciprian, *Raport național de cercetare „Antigipsismul în România: lecții (ne)învățate”* (17 noiembrie 2022) - <https://antigypsyism.eu/antigypsyism-in-romania-lessons-not-learned-2/>

Hașdeu, B. P., 1867, *Arhiva Istorică a României*, sub auspiciile Ministerului Instrucțiunii Publice, București, Tipografia Statului

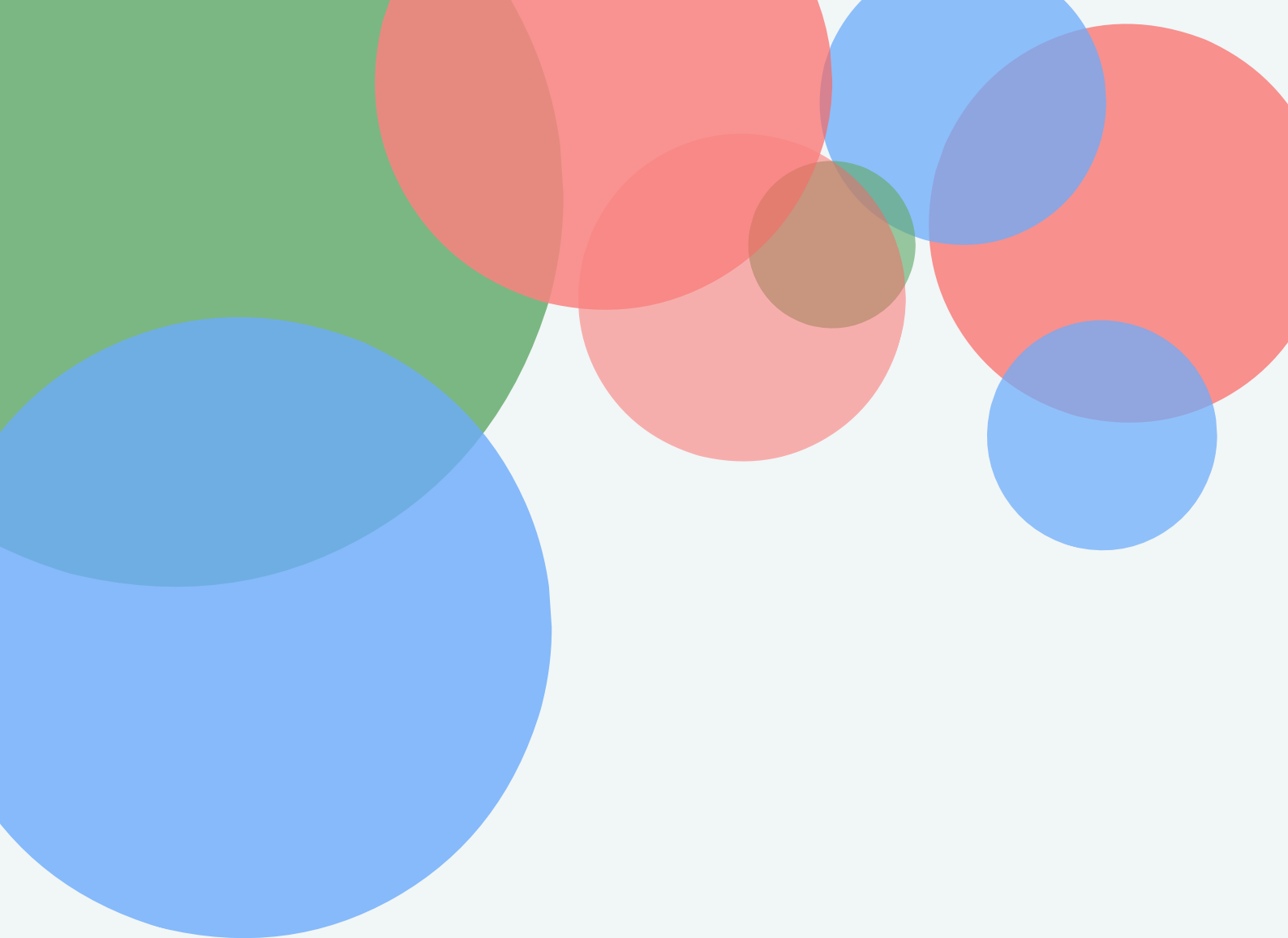
<https://www.errc.org/news/romania-council-of-europe-deplores-the-high-level-of-antigypsyism-and-remains-concerned-about-police-violence-against-roma>

Raportul de monitorizare al societății civile privind calitatea cadrului strategic național pentru egalitatea, incluziunea și participarea romilor în România (2022) - <https://www.romacivilmonitoring.eu/monitoring-reports/>

ANEXĂ

Chestionar privind prezența rasismului împotriva romilor în România

1. Cum definiți rasismul împotriva romilor? Care considerați că sunt formele de manifestare a rasismului împotriva romilor?
2. Considerați că, în istoria României, a existat rasism împotriva romilor? Dacă da, dați câteva exemple!
3. Considerați că, în prezent, există rasism împotriva romilor în România? În activitatea dumneavoastră, ați întâlnit forme de manifestare a rasismului împotriva romilor? Dacă da, dați câteva exemple!
4. Considerați că rasismul are consecințe? Dacă da, care credeți că sunt acestea?
5. Considerați că statul are vreo responsabilitate în ceea ce privește rasismul împotriva romilor? Dacă da, care ar fi aceasta?
6. Credeți că statul își asumă responsabilitatea pentru rasismul împotriva romilor? Dacă da, cum o face? Dacă nu, cum ar trebui să o facă?
7. Credeți că statul ar trebui să ia măsuri pentru a repara consecințele rasismului anti-romi? Dacă da, care ar fi aceste măsuri? Ce entități și/sau persoane ar trebui să contribuie la acest lucru și cum?
8. Considerați că statul ar trebui să ia măsuri pentru a preveni rasismul împotriva romilor? Dacă da, care ar fi aceste măsuri? Ce entități și/sau persoane ar trebui să contribuie la acest demers și în ce mod?
9. Credeți că statul ar trebui să ia măsuri pentru a combate rasismul împotriva romilor? Dacă da, care ar fi aceste măsuri? Ce entități și/sau persoane ar trebui să contribuie la acest demers și în ce mod?
10. Ați auzit de justiția tranzițională? Dacă da, cum ați defini-o?
11. Credeți că statul ar trebui să contribuie la realizarea obiectivelor justiției tranziționale? Dacă da, în ce mod, prin ce măsuri?
12. Ce entități și/sau persoane ar trebui să contribuie la atingerea obiectivelor justiției tranziționale și cum?

JEKHIPE

Reclaiming Our Past, Rebuilding Our Future:
New Approaches to Fighting Antigypsyism
